

CZĘŚĆ I

„Wyrażam zgodę na przetwarzanie...”

Dane osobowe w szkołach – kwestie problematyczne, zakres i podstawy prawne

Przepisy prawne w niewielkim stopniu koncentrują się na określeniu zasad przetwarzania danych osobowych uczniów w szkołach. Rodzi to wiele problemów przy dopełnianiu obowiązków, wynikających z przepisów o ochronie danych osobowych.

Podstawowy problem wiąże się z zakresem danych osobowych, jakie szkoły mogą pozyskiwać, realizując zadania oświatowe. Nie ma bowiem żadnego aktu prawnego, który w sposób kompleksowy określałby, jakie dane osobowe uczniów i ich rodziców mogą być przetwarzane przez placówki. Brak jest również precyzyjnej odpowiedzi na pytanie: „Czy szkoła może gromadzić dane o stanie zdrowia uczniów, a jeśli tak, to w jakim zakresie?”. Częstkowe regulacje zawarte zostały w przepisach *Ustawy z dnia 19 lutego 2004 r. o systemie informacji oświatowej*. Nieco bardziej szczegółowo kwestie te regulują: *Rozporządzenie MENiS z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* oraz *Rozporządzenie MKiDN z dnia 28 marca 2000 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne szkoły i placówki artystyczne dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji*.

Z przepisów rzeczonyj *Ustawy o systemie informacji oświatowej* wynika, że szkoła jest zobowiązana prowadzić zbiory danych uczniów, wychowanków oraz absolwentów z poprzedniego roku szkolnego, w tym niebędących obywatelami polskimi, według m.in. płci i roku urodzenia, a także o liczbie uczniów, którzy ulegli wypadkom lub korzystają z pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Rozporządzenia określają zakres danych poprzez wskazanie, jakie dane o uczniach i ich rodzicach mają być wpisywane do poszczególnych rodzajów dokumentów. Przykładowo, do księgi uczniów wpisuje się imiona, nazwisko, datę i miejsce urodzenia, numer PESEL oraz adres zamieszkania ucznia, imiona i nazwiska rodziców, adresy

ich zamieszkania, datę przyjęcia ucznia do szkoły oraz klasę, do której ucznia przyjęto, datę ukończenia szkoły albo datę i przyczynę opuszczenia szkoły przez ucznia. W odniesieniu do tzw. danych zwykłych określenie w taki sposób dopuszczalnego zakresu gromadzonych danych osobowych uczniów i ich rodziców należy uznać za spełniające swoją funkcję.

Brak precyzyjnego wskazania zakresu danych osobowych, które mogą być przetwarzane choćby w związku z rekrutacją do szkół, skutkuje koniecznością samodzielnego określania przez dyrektorów placówek zawartości wymaganych dokumentów.

PRZETWARZANIE „DANYCH WRAŻLIWYCH”

Więcej problemów przysparza ustalenie, jakiego rodzaju dane, określane mianem „danych wrażliwych” (obejmujące w szczególności dane o stanie zdrowia), może przetwarzać szkoła w trakcie realizacji zadań oświatowych. § 19 *Rozporządzenia MENiS w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* zobowiązuje szkoły do prowadzenia dokumentacji badań i czynności uzupełniających, prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego i lekarza. **Żaden przepis powołanego rozporządzenia nie określa jednak, jakie dokumenty mają składać się na taką dokumentację.** Jediną wskazówkę stanowią tu

przepisy *Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*, z których wynika, że dokumentacja badań i czynności uzupełniających ma obejmować kartę indywidualnych potrzeb ucznia. Na ww. dokumentację składać się powinny orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, indywidualnego przygotowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania. Rozporządzenie to jednak weszło w życie dopiero w dniu 1 lutego 2011 r. i, zgodnie z jego zapisami, zaczęło obowiązywać od roku szkolnego 2011/2012. Do tego czasu pomoc psychologiczno-pedagogiczna ma być udzielana na zasadach wynikających z *Rozporządzenia MENiS z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2003 r. Nr 11 poz. 114), które w ogóle nie wspomina o dokumentach związanych z udzielaniem takiej pomocy.

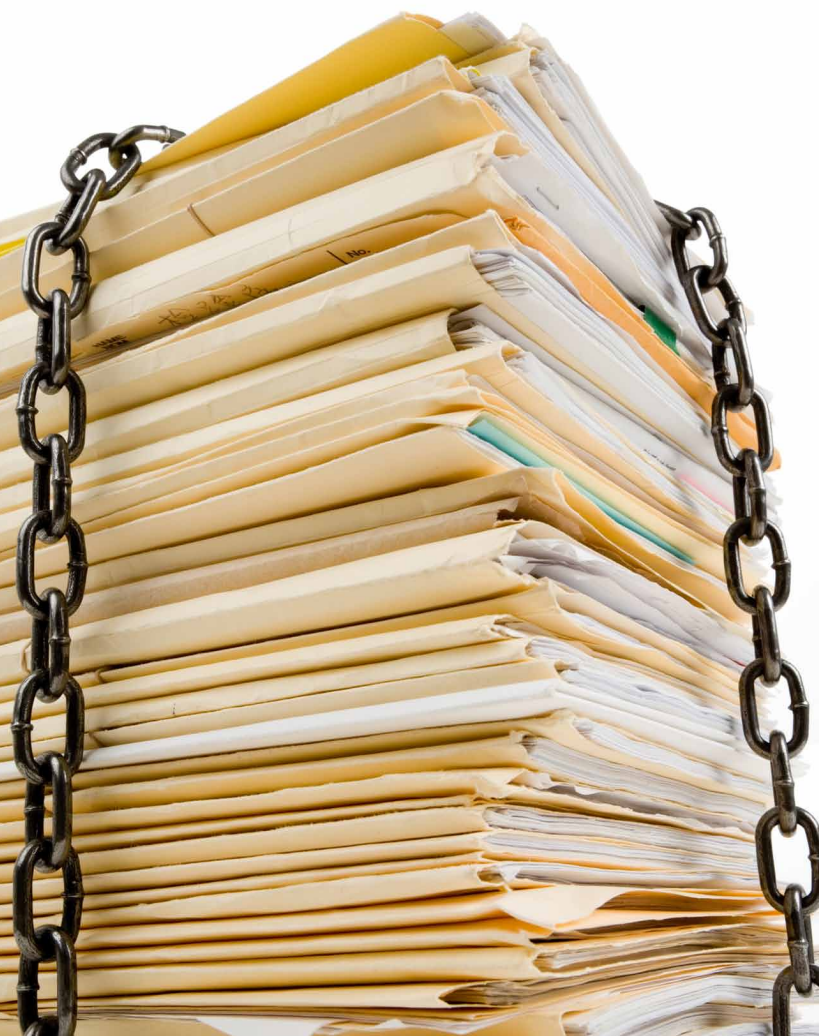
Brak szczegółowej i jednoznacznej regulacji odnoszącej się do rodzaju dokumentów o uczniu objętym wsparciem psychologiczno-pedagogicznym, jakie szkoła może gromadzić, oznacza trudności we wskazaniu podstawy prawnej do przetwarzania danych uzyskanych w związku z udzielaniem takiej pomocy. O ile można przyjąć, że wsparcie powinno obejmować uczniów dotkniętych np. **dysleksją**, trudno jednak uznać, że gromadzenie tego typu danych następuje w celu realizacji zadań nałożonych na szkoły przepisami *Rozporządzenia*. Skoro bowiem

w związku z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej gromadzone są dane o stanie zdrowia ucznia, to, zgodnie z art. 27 ust. 2 pkt 2 *Ustawy o ochronie danych osobowych*, przetwarzanie tego typu danych może nastąpić wyłącznie w przypadku istnienia szczególnego przepisu rangi ustawowej, który będzie stwarzał pełną gwarancję ochrony tych danych. **Obecnie nie można jednak wskazać takiego przepisu.** Przesłanka dopuszczalności przetwarzania danych o stanie zdrowia, zawartych w opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, spełniona jest jedynie w przypadku uczniów, którym wydane zostało zezwolenie na spełnienie obowiązku szkolnego poza szkołą, uczniów, którzy zostali wcześniej przyjęci do szkoły podstawowej, uczniów, którzy rozpoczęli spełnianie obowiązku szkolnego rok później oraz uczniów, którym zezwolono na indywidualny program lub tok nauki. W tych bowiem przypadkach przepisy *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* wymagają zasięgnięcia lub przedłożenia opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, przesądzając w konsekwencji o dopuszczalności przetwarzania danych zawartych w tych opiniach.

Zupełnie inaczej należy natomiast odnieść się do danych o stanie zdrowia, przetwarzanych przez szkoły w związku z kształceniem uczniów posiadających opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego albo indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania, a także o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. Obowiązki szkoły w tym zakresie wynikają bowiem wprost z przepisów *Ustawy o systemie oświaty*, zapewniając tym samym szkołom podstawę prawną do przetwarzania danych osobowych zawartych w tych dokumentach (art. 71b ww. ustawy).

Opisując przypadki przetwarzania przez szkoły danych o stanie zdrowia uczniów, nie można pominąć coraz powszechniej występujących u dzieci i młodzieży różnego rodzaju **alergii**. Szacuje się, że, obecnie co 2.-3. dziecko w szkole może mieć podobny problem zdrowotny. Dla nauczycieli, a w szczególności wychowawców klas, istotna jest informacja, ilu ich podopiecznych ma alergię i jakiego typu jest to dolegliwość, gdyż pozwala im to oceniać takich uczniów w zależności od ich aktualnych możliwości psychofizycznych. Dlatego ważne jest, aby rodzice na bieżąco informowali wychowawcę klasy i pielęgniarkę szkolną o stanie zdrowia takiego dziecka, przede wszystkim dostarczając aktualne zalecenia lekarza alergologa. Dokument ten, co oczywiste, powinien być przechowywany przez pielęgniarkę szkolną w ramach dokumentacji medycznej, zgodnie z zasadami określonymi w przepisach *Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą* (Dz.U. z 2009 r. Nr 139 poz. 1133).

W tym miejscu ponownie pojawia się – co jest już charakterystyczne dla kwestii związanych z danymi osobowymi w jednostkach oświatowych – problem z podstawą prawną. Informacje o stanie zdrowia ucznia z alergią,

podobnie zresztą jak każdego innego dziecka, którego dane znajdują się w dokumentacji medycznej, przechowywanej w gabinecie profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej, nie mogą być bowiem przetwarzane na podstawie przepisów wspomnianego *Rozporządzenia*. Jak już wskazano powyżej, podstawę prawną do przetwarzania „danych wrażliwych” w szkołach, m.in. informacji o stanie zdrowia, może stanowić wyłącznie przepis ustawy – innymi słowy: **rozporządzenie to za mało**. W opisywanej sytuacji trudno jest jednak znaleźć przepis rangi ustawowej, który mógłby zostać uznany za przesłankę dopuszczalności przetwarzania danych o stanie zdrowia uczniów, gromadzonych w dokumentacji medycznej przechowywanej w szkole. Jedynym wyjściem z tej patowej sytuacji jest pozyskanie od rodziców **pisemnej zgody** na przetwarzanie tego typu danych. Oczywiście rozpoczęcie przetwarzania tych danych może nastąpić po przyjęciu dziecka w poczet uczniów szkoły, gdyż dopiero z tą chwilą pojawia się cel uzasadniający ich zbieranie.

PRZETWARZANIE DANYCH OSOBOWYCH OSÓB UPOWAŻNIONYCH DO ODBIERANIA DZIECKA ZE SZKOŁY

Przetwarzania danych osób upoważnionych przez rodziców do odbierania dziecka ze szkoły nie regulują żadne akty prawne. Brak ten powoduje, że szkoły w sposób dowolny określają zakres wymaganych danych, choć najczęściej sprowadza się to do żądania podstawowych danych identyfikacyjnych (imię, nazwisko, seria i nr dowodu osobistego) oraz kontaktowych (adres zamieszkania, nr telefonu). W tym przypadku zauważyć jednak należy, że konieczność zapewnienia bezpieczeństwa dziecku wystarcza, aby przetwarzanie danych osób odbierających dziecko ze świetlicy czy przedszkola potraktować jako realizację **prawnie usprawiedliwionego celu administratora danych**, o którym mowa w art. 23 ust. 2 pkt 5 uodo., uprawniającego szkołę do przetwarzania tych danych.

ZAKRES DANYCH I PODSTAWY PRAWNE ZBIERANIA DANYCH OSOBOWYCH PODCZAS REKRUTACJI DO SZKOŁ

Kolejny problem związany z zakresem danych osobowych gromadzonych przez szkoły (i, co nie mniej ważne, przez przedszkola) dotyczy momentu, od którego dane te mogą być zbierane, tj. rozstrzygnięcia kwestii, czy już na etapie rekrutacji uczniów do szkół można zbierać pełen zakres danych potrzebnych do realizacji zadań szkoły, czy też należy ograniczyć się do niezbędnego minimum i dopiero po przyjęciu dziecka w poczet uczniów uzupełnić brakujące informacje na jego temat.

Podstawowym aktem prawnym regulującym warunki i tryb przyjmowania uczniów do publicznych szkół i przedszkoli jest *Rozporządzenie MENiS z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów*

do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. z 2004 r. Nr 26 poz. 232 ze zm.). Podobnie jak w poprzednio wspomnianych aktach prawnych, również i w tym przypadku brakuje jednoznacznych zapisów wskazujących konkretnie zakres danych osobowych możliwych do pozyskania w procesie rekrutacji. Po raz kolejny powoduje to pewną dowolność w sposobie pozyskiwania danych dzieci i rodziców na dokumentach składanych w trakcie przyjmowania do szkoły. Bywa, że zmusza to rodziców do przekazywania szkołom kopii zaświadczeń zawierających dane medyczne dzieci i ich rodziców oraz orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym („dane wrażliwe”).

Trudno jest znaleźć przepis rangi ustawowej, który mógłby zostać uznany za przesłankę dopuszczalności przetwarzania danych o stanie zdrowia uczniów. Jedynym wyjściem z tej patowej sytuacji jest pozyskanie od rodziców pisemnej zgody na przetwarzanie tego typu danych.

Podobne uwagi należy odnieść do tych regulacji *Rozporządzenia w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych*, które dotyczą **przyjmowania dzieci do przedszkoli i szkół specjalnych**. Z przepisów tych wynika, że do takich placówek mogą zostać przyjęte dzieci posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, co wymusza, pomimo braku jednoznacznego zapisu w tym zakresie, dołączenie tego orzeczenia do wniosku o przyjęcie dziecka do szkoły.

W przedstawionych powyżej sytuacjach dochodzi w konsekwencji do pozyskiwania tzw. danych wrażliwych, których przetwarzanie, o czym już niejednokrotnie wspomniano, poddane jest szczególnemu reżimowi prawnemu. Należy podkreślić, że w sytuacji, gdy przedmiotem przekazywanym placówce mają być „dane wrażliwe”, powinien istnieć wyraźny przepis rangi ustawowej o tym stanowiący i, co jest również ważne, dający jednocześnie pełną gwarancję ochrony tych danych. Słuszny jest zatem postulat, aby przepis taki określał precyzyjnie zakres (rodzaj) informacji, których można wymagać od rodziców dzieci rekrutujących do szkół i przedszkoli. Przepisów takich w prawodawstwie Rzeczypospolitej niestety **brak**.

Niejednoznaczne regulacje prawne skutkują wielością skarg, które wpływają do Biura Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, składanych w szczególności przez rodziców dzieci ubiegających się o przyjęcie w poczet uczniów danej szkoły.

W tym miejscu warto wspomnieć także o przepisach *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* (Dz.U. z 2001 r. Nr 61

poz. 624 ze zm.), z których wynika, że zasady rekrutacji uczniów do szkoły powinny zostać określone w statucie szkoły, z uwzględnieniem odrębnych przepisów. Powyższy zapis, wobec braku jednoznacznych przepisów, z których wynikałby zakres danych, jakie szkoły mogą zbierać na etapie rekrutacji, przesądza o tym, że placówki w sposób dowolny określają wymagane dokumenty, a tym samym zakres pozyskiwanych informacji o dzieciach i ich rodzicach. Niejednokrotnie powoduje to pozyskiwanie danych zbędnych do prawidłowego przeprowadzenia procesu przyjmowania dzieci do szkoły.

Z powodu braku jednoznacznego przepisu dane gromadzi się na podstawie najbardziej znanej przesłanki przetwarzania danych osobowych, czyli **zgody osoby, której dane dotyczą**. W tym przypadku powstaje jednak wątpliwość co do dobrowolności wyrażenia takiej zgody, zwłaszcza, gdy od jej wyrażenia zależy dalszy przebieg rekrutacji. Stosownie bowiem do art. 7 pkt 5 *Ustawy*

o ochronie danych osobowych decyzja w tej sprawie powinna być podjęta swobodnie i mieć charakter samodzielny. Zgoda stanowić ma oświadczenie woli i nie może być domniemana lub dorozumiana z oświadczenia woli o innej treści. Sytuacja taka nie występuje w przypadku rekrutacji do szkół i przedszkoli – przede wszystkim dlatego, że wykonywanie zadań oświatowych stanowi realizację przez gminę zadania publicznego, które nie podlega konkurencji pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego. Trudno zatem uznać, że rodzice mieli możliwość swobodnego wyboru pomiędzy ofertami różnych gmin. Ponadto realizacja obowiązku szkolnego narzuca niejako konieczność wyrażenia zgody na przetwarzanie danych wymaganych przez szkołę.

PODSUMOWANIE

Reasumując, wskazać należy na niepokojący brak spójności między zasadami określonymi w przepisach o ochronie danych osobowych a przepisami oświatowymi, odnoszącymi się do przetwarzania tych danych w szkołach. Szczególnie dotkliwy jest brak regulacji, które odnoszą się do przetwarzania danych określanych mianem „wrażliwych”, w tym w szczególności danych o stanie zdrowia uczniów. Większość odniesień – zresztą również mocno nieprecyzyjnych – dotyczących przetwarzania „danych wrażliwych” zawarta bowiem została w przepisach rangi rozporządzenia, gdy tymczasem z *Ustawy o ochronie danych osobowych* wynika jednoznacznie, że zasady dotyczące przetwarzania tego typu danych powinny znajdować się w przepisach rangi ustawowej. Brak precyzyjnego wskazania zakresu danych osobowych, które mogą być przetwarzane choćby w związku z rekrutacją do szkół, skutkuje koniecznością samodzielnego określania przez dyrektorów placówek kształtu wymaganych dokumentów. Prowadzi to często do naruszenia zasady przetwarzania tylko takich danych, które są niezbędne do wypełnienia zamierzonego celu (art. 26 ust. 1 uodo.). Powyższa sytuacja dziwi tym bardziej, że przepisy o ochronie danych osobowych obowiązują już od ponad 10 lat, podczas gdy niektóre z rozporządzeń odnoszących się do przetwarzania danych w szkołach wydane zostały w 2009 oraz 2010 r. Niejednoznaczne w tym zakresie regulacje skutkują również wielością skarg, które wpływają do Biura Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, składanych w szczególności przez rodziców dzieci ubiegających się o przyjęcie w poczet uczniów danej szkoły. Z każdym rokiem wzrasta także liczba zapytań o interpretację przepisów o ochronie danych osobowych w kontekście regulacji zawartych w aktach prawnych dotyczących realizacji zadań oświatowych.

Adam Myziak

adam.myziak@abiconsult.pl

Inspektor GIODO w latach 2000–2010